

РЕЦЕНЗІЯ

рецензента, к.пед.н., доцента Резнік Світлани Миколаївни

на дисертаційну роботу Жушми Тетяни Віталіївни

«Формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у

зкладах вищої освіти»

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки

Детальний аналіз дисертаційної роботи Тетяни Віталіївни Жушми на тему «Формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у зкладах вищої освіти», що представлена для захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії у Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут», дає змогу зробити комплексний висновок щодо її актуальності, ступеня обґрунтованості зроблених у дослідженні висновків, достовірності та значущості отриманих результатів, наукової новизни, теоретичної та практичної цінності, надати загальну оцінку дисертації.

1. Актуальність теми та зв'язок з науковими планами і програмами

Лідерські якості майбутніх педагогів вищої школи можуть бути важливими для їхнього успіху у професії та здатності ефективно вирішувати різноманітні освітні проблеми в сучасних умовах трансформації, інформатизації та інтернаціоналізації вищої освіти. Активність, мотивація досягнення, комунікативність, рефлексивність, незалежність, бажання самовдосконалення та інші лідерські якості допоможуть їм успішно управляти процесом пізнання та здобуттям результатів навчання у своїх студентів, розробляти та впроваджувати інноваційні методи та технології навчання та організовувати різноманітні заходи для академічної спільноти у своїй майбутній професійній діяльності. Орієнтація на розвиток лідерських якостей дозволить майбутнім педагогам вищої школи розкривати потенціал студентів, надихати їх на високі досягнення та створювати сприятливі умови

для їх особистісного зростання та реалізації. Отже, тема дослідження є актуальною та практично затребуваною.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертація виконувалась відповідно до наукової програми 011 «Освітні, педагогічні науки», яка була впроваджена на кафедрі педагогіки і психології управління соціальними системами ім. академіка І.А. Зязюна, факультету соціально-гуманітарних технологій НТУ «ХП».

Дисертаційне дослідження є складовою досліджень у межах наукової школи кафедри педагогіки і психології управління соціальними системами імені академіка І.А. Зязюна «Формування особистості лідера в науці, освіті, бізнесі» (заснована у 2000 р., перезатверджено (атестовано) протокол засідання Вченої ради НТУ «ХП» №3 від 06.04.2010 р.). Дослідження виконано згідно з науково-дослідною темою кафедри «Теоретико-методичне забезпечення розвитку освітнього лідерства в умовах інформаційного суспільства» (протокол засідання Вченої ради факультету соціально-гуманітарних технологій НТУ «ХП» № 1 від 16.02.2016 р.), у межах якого здобувачем обґрунтовано важливість формування лідерських якостей у майбутніх педагогів вищої школи та представлені практичні рекомендації розвитку цих якостей у процесі їх професійної підготовки.

3. Наукова новизна одержаних результатів

Дисертація містить наукову новизну:

- *вперше* розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти;

- *уточнено* сутність поняття лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи, а також структуру лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи;

- *подальшого розвитку* набули критерії та показники сформованості лідерських якостей у майбутніх педагогів вищої школи.

4. Практична цінність одержаних результатів та рекомендації щодо їх подальшого використання

Дослідження має практичну цінність, оскільки результати дослідження можуть бути використані для удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх педагогів вищої школи. Науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти можуть впроваджувати розроблені здобувачем педагогічні умови у процесі викладання фахових дисциплін студентам педагогічних спеціальностей, у розробці робочих програм, підручників, навчально-методичних посібників, підготовці тренінгових занять, розробці рефлексивних та практичних завдань.

5. Повнота викладення матеріалів дисертації в наукових працях, які опубліковані автором. За результатами дослідження опубліковано 16 наукових праць, з них 5 статей – у наукових фахових виданнях України, 11 публікацій – у збірниках матеріалів наукових конференцій. У публікаціях повно відображено результати дослідження здобувачки. Зазначене вище дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають значення для педагогічної теорії та практики підготовки майбутніх педагогів вищої школи.

6. Аналіз змісту дисертації. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації

Робота Т.В. Жушми є завершеною науковою роботою, містить анотацію – українською та англійською мовами, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел і додатки.

Дисертація присвячена обґрунтуванню необхідності і доцільності вирішення проблеми удосконалення формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти.

Об'єктом дослідження є процес професійної підготовки майбутніх педагогів вищої школи.

У роботі розроблено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти.

В першому розділі на основі аналізу та узагальнення наукових психолого-педагогічних джерел визначено теоретичну та практичну

затребуваність, але недостатню дослідженість проблеми формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти. Проведено аналіз понять «лідер», «лідерство», «лідерські якості».

Визначено сутність лідерських якостей майбутнього педагога вищої школи як соціально-психологічної властивості особистості, які обумовлюють успішну організаційну діяльність, здатність ефективно впливати на інших людей та приймати оптимальні рішення задля ефективного викладання та удосконалення освітнього процесу вищої школи.

Уточнено структуру лідерських якостей майбутнього педагога вищої школи, що включає компоненти: мотиваційно-особистісні (обумовлюють спрямованість та схильності особистості); емоційно-інтелектуальні (характеризують ставлення особистості до ситуацій, що виникають, та використання розумових здібностей для пізнання та управління навколишнім середовищем); організаційно-управлінські (передбачають здатність діяти упорядковано та узгоджено з поставленими цілями та планами); комунікативно-соціальні (відображають ефективну передачу та одержання інформації та здатність до співпраці) якості.

У другому розділі обґрунтовано педагогічні умови формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти: мотивація студентів до формування лідерських якостей для забезпечення їх зацікавленості проявити свій потенціал та досягти успіху у майбутній професійній діяльності; систематична рефлексія студентів, спрямована на самостереження, самопізнання та самоаналіз лідерських якостей та усвідомлення конкретних способів і можливостей їх формування й удосконалення; застосування тренінгової технології для цілеспрямованої, поетапної практичної роботи студентів над формуванням лідерських якостей.

Наведено цікаві приклади застосування методів реалізації педагогічних умов: методу проблемного викладу, бесід, дискусій, мозкового штурму, кейс-методу, рольових та ділових ігор, есе, рефлексивних вправ, методу проекту. Докладно представлено способи мотивації майбутніх педагогів вищої школи до формування всіх складових структури лідерських якостей, наведено низку

рефлексивних вправ, які забезпечували спрямованість студентів на самопізнання та регулярну роботу над собою. Розкрито особливості організації та проведення тренінгу «Формування лідерських якостей у майбутніх педагогів вищої школи»

У третьому розділі ґрунтовно представлено організацію педагогічного експерименту, наведено мету та особливості проведення констатувального, формувального та контрольного етапів експерименту. Базою експерименту був Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», респондентами виступили студенти магістратури спеціальності «Освітні, педагогічні науки» спеціалізації «Педагогіка вищої школи» загальною кількістю 213 осіб (74 студенти денної форми навчання, 139 – заочної форми навчання). Експеримент проходив у природних умовах протягом 2019-2023 рр.

Уточнено критерії та показники сформованості лідерських якостей у майбутніх педагогів вищої школи: мотиваційно-особистісний (мотивація на досягнення успіху та спрямованість на саморозвиток та самовдосконалення), емоційно-інтелектуальний (інтелектуальна лабільність, рефлексивність, врівноваженість, емпатія), організаційно-управлінський (сила волі, незалежність, активність, лідерство, організаційні якості), комунікативно-соціальний (товариськість, комунікативність). Охарактеризовано високий, середній та низький рівні сформованості лідерських якостей у майбутніх педагогів вищої школи. Визначено методики діагностики рівнів розвитку лідерських якостей у студентів.

Докладно представлені результати констатувального експерименту, які показали недостатній рівень сформованості лідерських якостей у студентів та підтвердили необхідність впровадження розроблених педагогічних умов формування цих якостей у процес професійної підготовки майбутніх педагогів вищої школи.

Кількісно представлено результати експериментальної роботи, надана інтерпретація отриманих результатів, проведено їх статистичну оцінку. Ефективність розроблених педагогічних умов формування лідерських

якостей майбутніх педагогів вищої школи була експериментально підтверджена.

Висновки дисертаційної роботи висвітлюють результати дослідження, які відповідають висунутим в дисертації завданням. У висновках представлені якісні та кількісні результати, які теоретично обґрунтовані та експериментально перевірені, наведено перспективи подальших досліджень.

Список літератури включає 260 найменувань списку використаних джерел, з них – 35 іноземною мовою, що підтверджує ґрунтовність та повноту опрацьованих наукових праць та зроблених на цій основі висновків.

Додатки містять інформацію про практичне впровадження результатів дисертації, список публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації, методики, які було застосовано для визначення рівня сформованості лідерських якостей у майбутніх педагогів вищої школи.

7. Достовірність отриманих результатів та висновків

Достовірність отриманих результатів підтверджується застосуванням комплексу методів дослідження, коректним визначенням наукового апарату дослідження, вирішенням поставлених завдань, ґрунтовністю проведеного теоретичного аналізу, експериментальною перевіркою гіпотези дослідження.

8. Оформлення дисертації, дотримання вимог академічної доброчесності та повнота викладення наукових положень та результатів в опублікованих працях

Дисертація виконана з дотримання вимог академічної доброчесності, отримані результати дають підстави говорити про оригінальність роботи. У тексті містяться авторські ідеї, і не виявлено використання ідей інших науковців без посилання на їх роботи.

Основні ідеї автора та результати дослідження викладено у п'яти фахових статтях та 11 публікаціях у збірниках матеріалів наукових конференцій. Здобувачка брала участь у міжнародних, всеукраїнських, а також закордонних (Латвія, Молдова) конференціях, під час яких було здійснено апробацію результатів дисертаційного дослідження.

9. Недоліки та зауваження до дисертаційної роботи

1. У роботі ґрунтовно охарактеризовано практичну значущість результатів дисертаційного дослідження, проте окремо можна було б зазначити в практичній значущості про роблений здобувачкою тренінг «Формування лідерських якостей», застосування якого в освітньому процесі підготовки майбутніх педагогів вищої школи дозволить зробити заняття зі студентами більш цікавими та інтерактивними.

2. У дисертації зазначається, що студентський вік є особливо сприятливим для формування лідерських якостей, проте бажано було б відзначити важливість дитячого та юнацького досвіду здобувачів, який вони здобули до вступу до ЗВО та перспективи формування лідерських якостей у дорослих після завершення магістратури педагогіки вищої школи.

3. У першому розділі дисертаційного дослідження особливий наголос зроблено на значущості лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи для здійснення ними організаційно-управлінської діяльності, але доцільним було б провести більш докладний аналіз та обґрунтування важливості лідерських якостей у інших напрямках діяльності педагогів вищої школи.

4. Здобувачка провела аналіз 35 джерел іноземною мовою, в яких висвітлюються теорії лідерства та якості, необхідні майбутньому педагогу, проте робота б тільки виграла, якби було проаналізовано практичний досвід закордонних закладів освіти у формуванні лідерських та інших професійно-важливих якостей у педагогів.

Наведені зауваження носять рекомендаційний характер та не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження, результати якого чітко обґрунтовані та можуть бути впроваджені у практику підготовки майбутніх педагогів вищої школи.

10. Висновки

Дисертаційна робота Т.В. Жушми є завершеним, самостійним, ґрунтовним науковим дослідженням, яке має наукову новизну, теоретичне та практичне значення. Тема дослідження відповідає галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка та спеціальності 011 – «Освітні, педагогічні науки».

Отже, враховуючи актуальність теми, отримані результати та повноту опублікованих основних результатів дослідження, вважаю, що дисертаційна робота Тетяни Віталіївни Жушми на тему «Формування лідерських якостей майбутніх педагогів вищої школи у закладах вищої освіти» відповідає вимогам 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціальної вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44 та вимогам до оформлення дисертації МОН України від 12.01.2017 № 40, а сам автор, Тетяна Віталіївна Жушма, заслуговує присудження їй наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».

Рецензент – кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та психології
управління соціальними системами
ім. академіка І. Зязюна Національного
технічного університету «Харківський
політехнічний інститут»

Світлана РЕЗНІК

Підпис	<i>доц. Світлани Резнік</i>
ЗАСВІДЧУЮ:	
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР	
НАЦІОНАЛЬНОГО ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	
"ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ"	
"22"	05 2024 р.

ЗАЙЦЕВ Ю. І.